

ANONİM ORTAKLIĞIN HAKLI SEBEPLE FESHİ DAVASI -TTK m. 531 ÜZERİNE DÜŞÜNCELER-

Doç. Dr. Füsun Nomer Ertan*

6762 sayılı ve 1956 tarihli *eski* Türk Ticaret Kanunumuzda düzenlenmemiş olmakla birlikte, doktrinde oldukça tartışılmış bir konu, anonim ortaklığın haklı sebeplerle feshidir. Anonim ortaklığın azınlık tarafından haklı sebeplerle feshi talebi 6102 sayılı ve 2011 tarihli *yeni* Türk Ticaret Kanunumuzda (m.531) özel olarak ve hukukumuzda ilk defa düzenlenmiş bulunmaktadır. Aşağıda TTK m.531 hakkında kısa ve açıklayıcı bilgiler verilecek, ardından hükmün işlevi ve isabeti konusundaki görüşümüz dile getirilecektir.

I. 6762 S. VE 1956 T. ESKİ TÜRK TİCARET KANUNU

6762 s. Türk Ticaret Kanunumuzda anonim ortaklığın sona erme sebepleri sayılırken (ETTK m.434-437) “haklı sebeple fesih” kurumuna yer verilmiştir. Bunun doğal sonucu olarak bir anonim ortaklığın haklı sebeplerle feshinin talep edilip edilemeyeceği hususu doktrinde farklı görüşlerin oluşmasına sebep olmuştur. Yargıtay kararlarında da konu tartışılmıştır.¹

ETTK döneminde yayınlanmış eserlere bakıldığında, hakim doktrin tarafından anonim ortaklığın haklı sebeplerle fesih imkanının reddedildiği², buna karşılık anasözleşmeye haklı sebeple feshi düzenleyen bir hükmün konulmasının kabul edildiği³ görülmektedir. Hemen ekleyelim ki, Yargıtay’ın yerleşmiş içtihadı da hakim doktrin ile aynı yöndedir ve Yüksek Mahkeme anonim ortaklığın haklı sebeplerle feshi talebini hemen hiçbir kararında olumlu karşılamamıştır.⁴ Yüksek Mahkeme bu içtihadına paralel olarak pay sahibinin ortaklıktan haklı sebeplerle çıkarılmasına da izin vermemiştir.⁵

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı

¹ ETTK dönemine ait tüm tartışmalar ve Yargıtay kararları hk. bkz. *Erdem* 37 vd; *Şahin* 36 vd.

² *Örneğin: Tekinalp* (Poroy/ Tekinalp/ Çamoğlu), 11. bası, No. 1566; *Moroğlu*, Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması 97 vd; *Ansay* 298; *Sumer* 175; *Çelik* 566; *Şahin* 44.

³ *Örneğin: Moroğlu*, Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması 102; *İmregün*, Anonim Ortaklıklar 481; *Ansay* 298; *Sumer* 174; Yarg. 11. HD 7.6.1979, 1979/2160, K.1979/3061 [YKD C.VI, S.11, 1980, s.1516-1519].

⁴ *Örneğin: Yarg. TD* 26.03.1963, E.63/3484, K.63/4856 [Batider 1964 C.2, S.4, s.711-714, 713]; Yarg. 11. HD 7.6.1979, E.2160/ K.3061 [YKD 1980, Cilt 6, S. 1516-1519].

⁵ Yarg. 11. HD 30.11.2005, E.2006/4471, K.2007/7105 [Batider 2007/ XXIV, S.276-278].

Azınlıkta kalan görüş ise, ETTK'da düzenlenmemiş olmasına rağmen anonim ortaklığın dahi haklı sebeplerle feshinin mümkün olması gerektiğini savunmuştur.⁶

Ayrıca doktrinde bir kısım yazar, her ne kadar kanunen (ETTK bakımından) anonim ortaklığın haklı sebeplerle feshinin mümkün olmadığını kabul etse de, *de lege ferenda* azınlığa haklı sebeplerle fesih davası açma hakkının verilmesi gerektiğini de ileri sürmüştür.⁷

II. 6102 SAYILI VE 2011 TARİHLİ YENİ TÜRK TİCARET KANUNU

2011 tarihli yeni Türk Ticaret Kanununa baktığımızda ise, Türk Kanun Koyucusu'nun -ETTK'dan farklı olarak- bu sefer anonim ortaklıkların da haklı sebeplerle feshine olumlu yaklaştığını ve kurumu bir azınlık hakkı olarak düzenlediğini görmekteyiz. TTK m.531'de azınlık pay sahiplerinin, açacakları bir dava ile anonim şirketin haklı sebeple feshini talep etmeleri kabul edilmiştir (fesih davası).

Konunun düzenlendiği TTK m.531 şu şekildedir:

“b) Haklı sebeplerle fesih

MADDE 531- (1) Haklı sebeplerin varlığında, sermayenin en az onda birini ve halka açık şirketlerde yirmide birini temsil eden payların sahipleri, şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden şirketin feshine karar verilmesini isteyebilirler. Mahkeme, fesih yerine, davacı pay sahiplerine, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir.”

Görüldüğü üzere, Kanun Koyucu çok açık bir şekilde haklı sebeple fesih davasının halka açık anonim ortaklıklar da dahil olmak üzere tüm anonim ortaklıklarda açılabileceğini kabul etmiştir. Hükümde, halka açık anonim ortaklıklarda azınlık olarak yüzde beş oranının yeterli olacağı ve sermayenin yüzde beşini temsil eden payların sahiplerinin fesih davasını açabileceği ifade edilmiştir.

Acaba halka açık anonim ortaklıklar bakımından gerçekten haklı sebeple fesih davasına ihtiyaç var mıdır? Halka açık anonim ortaklıkların pay senetlerinin -kural olarak- borsada işlem gördüğü (SPK m.16/II) dikkate alındığında, şirket yönetiminden veya kâr dağıtım politikasından memnun olmayan ya da haklı sebebin bulunduğunu iddia eden bir pay sahibinin payını -kural olarak- borsada bir üçüncü kişiye devir imkânına sahip olduğu ve bu çerçevede haklı

⁶ *Örneğin: Arslanlı/ Domaniç* 746 vd; *Çamoğlu*, Kollektif Ortaklığın Haklı Sebeple Feshi 62; *Yasaman*, Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi 716.

⁷ *Örneğin: Tekinalp*, Anonim Ortaklığın Önemli Sebeplerle Feshi, 321 vd. Buna karşılık “haklı sebep” kavramına dayanılarak açılacak olan fesih davasına karşı çıkan ve fakat egemen pay sahiplerinin ortaklığı ve diğer paysahiplerini sömürmeleri durumunda, kanun veya anasözleşme ile tanınmış olan olanakların etkisiz kalması ya da etkisiz kalacağını anlaşılmaması şartına bağlı olarak bir fesih davasına olumlu yaklaşan: *Moroğlu*, Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması 103.

sebep fesh davasının halka açık anonim ortaklıklarda yeri olmadığı rahatlıkla söylenebilir.⁸

İlgili maddeye mehz teşkil eden hüküm, İsviçre Borçlar Kanununun 736. maddesinin 4. bendidir. Hemen ekleyelim ki mehz ile TTK m.531 birebir aynı değildir. İsviçre Borçlar Kanununda da haklı sebeplerle fesih talebi (davası) bir azınlık hakkı olarak düzenlenmiş, hâkime fesih yerine farklı bir çözüme karar verme konusunda takdir yetkisi verilmiş ve fakat TTK m.531'den farklı olarak çözüm örneği gösterilmemiştir:

“4. sermayenin en az onda birini temsil eden payların sahipleri haklı sebeplerle fesih talebinde bulunmaları durumunda şirket sona erdirilir. Fesih yerine hâkim, duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir.”⁹

III. ANONİM ORTAKLIĞIN HAKLI SEBEPLERLE FESHİ DAVASI

1. Taraflar

a) Davacı: Azınlık pay sahipleri

Haklı sebeple fesih talebi bir azınlık hakkı olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla ancak sermayenin en az yüzde onunu temsil eden payların sahipleri anonim ortaklığın feshini talep edebilirler. Halka açık anonim ortaklıklarda ise bu oran yüzde beşe indirilmiştir (TTK m.531).

Acaba TTK m.531'de öngörülen pay oranlarının anasözleşmeye konulacak bir hüküm ile indirilmesi mümkün müdür?

Bu, ayrıca incelenmesi ve tartışılması gereken bir konudur.¹⁰ TTK, ETTK'da yer almayan yeni bir düzenleme içermektedir. Gerçekten de TTK m.340 uyarınca *“Esas sözleşme, bu Kanunun anonim şirketlere ilişkin hükümlerinden ancak Kanunda buna açıkça izin verilmişse sapabilir.”* Bu hüküm karşısında, azınlık haklarına ilişkin pay oranlarının ana sözleşme ile indirilmesinin

⁸ Bu konuda ileri sürülen fikirler hk. detaylı bilgi için bkz. *Şahin* 284 vd. Halka açık anonim ortaklıklarda haklı sebeplerle fesih talebine ihtiyaç olup olmadığı hususunun ayrıca tartışılması gerekmektedir. *Kanaatimizce halka açık anonim ortaklıklarda haklı sebeple fesih davasının yeri yoktur.*

⁹ *“Die Gesellschaft wird aufgelöst: ...*

4. durch Urteil des Richters, wenn Aktionäre, die zusammen mindestens zehn Prozent des Aktienkapitals vertreten, aus wichtigen Gründen die Auflösung verlangen. Statt derselben kann der Richter auf eine andere sachgemässe und den Beteiligten zumutbare Lösung erkennen...”

¹⁰ Yeni TTK çerçevesinde de genel olarak yüzde onluk sınırın ana sözleşme ile indirilmesinin mümkün olduğu, buna karşılık artırılmayacağı ifade edilmektedir. *Örneğin: Ayan* 2241; *Pulaşlı* § 52 N.125; *Sumer* 176; *Yıldız* 1197; *Erdem* 167-171; *Şahin* 315. Madde Gereğesinde de aynı görüş dile getirilmiştir: Gereğçe s.245

[<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss96.pdf> (27.12.2013)].

Farklı görüş: hükümde yer alan *“sermayenin en az onda biri”* ifadesi ve hükmün emredici niteliği, esas sözleşmeyle bu oranın daha aşağıya çekilmesini önler mahiyette olduğu yönünde: *Oruç* 218; TTK'nın 340. maddesi sebebiyle yüzde onluk barajın anasözleşme ile indirilmesinin mümkün olmadığını ifade eden: *Tekinalp*, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 No. 14.09. *Karş.* hükümde dava hakkını haiz olan azınlık oranının anasözleşme ile düşürülebilmesi imkanını sakıncalı bulan: *Moroğlu* Türk Ticaret Kanunu 313.

ancak TTK'da açıkça öngörülmesi durumunda mümkün olduğu (örneğin: TTK m.411), dolayısıyla fesih davası bakımından yüzde onluk oranın ana sözleşme ile artırılmasının yanında indirilmesinin de mümkün olmadığı, örneğin -sadece yüzde bir paya sahip kimselerin de fesih davası açabileceğine- ilişkin bir hükümün anasözleşmeye konulamayacağı kabul edilmektedir.

Acaba bu dava hakkının kullanılabilmesi için azınlık sıfatına hangi anda ve ne zamana kadar sahip olmak gerekmektedir?

Haklı sebeple fesih davasının açılması anında davacı pay sahiplerinin, sermayenin en az yüzde onunu temsil eden payların sahibi olması gerektiği konusunda sanırız herhangi bir tereddüt yoktur. Ancak bu noktada tespiti gereken husus, davacı azınlığın haklı sebebin ortaya çıktığı anda da bu oranda pay sahibi olması zorunluluğunun olup olmadığıdır.

Örneğin, haklı sebebin doğduğu anda sermayenin yüzde birini temsil eden paylara sahip bir kişi, sonradan pay iktisap ederek yüzde on sınırına ulaşması durumunda fesih davasını açabilir mi? Veya haklı sebebin doğduğu anda pay sahibi olmayan ve fakat sonradan yüzde on oranında pay iktisap eden bir kimse de fesih davasını açabilecek midir?

Doktrin ve İsviçre Federal Mahkemesi tarafından, gerek haklı sebebin oluşması anında, gerekse dava açılması esnasında ve dava sonuçlanıncaya kadar yüzde on oranında payların sahibi olunması gerektiği *haklı olarak* kabul edilmektedir.¹¹ Bu davanın amacı azınlık pay sahiplerinin çoğunluğun tahakkümüne karşı korunması, haklarının haleldar edilmesi durumunda kendilerine bir savunma imkanı verilmesidir. Bu çerçevede haklı sebep olarak görülen vakıanın meydana geldiği anda henüz pay sahibi sıfatını taşımayan bir kimsenin çoğunluğun tahakkümüne uğradığından, korunmaya muhtaç olduğundan, objektif olarak şirketin devamının kendinden beklenilmesinin mümkün olmadığından bahisle bu davayı açması da mümkün olmamalıdır. Kanun Koyucu'nun bu davada yüzde on barajını kabul ettiği dikkate alındığında, kanaatimizce de haklı sebebin meydana geldiği/ oluştuğu anda da azınlık sıfatının mevcut olması gerektiği kabul edilmelidir. Diğer bir ifade ile, davacı pay sahipleri sadece fesih davasının açılması ve sona ermesine kadar geçecek zaman içinde değil, öncesinde haklı sebep olarak belirtilen olay veya olayların cereyan ettiği dönemde de azınlık sıfatına sahip olmaları (sermayenin yüzde onunu temsil eden payların sahibi olmaları) gerekmektedir.

b) Davalı: Anonim ortaklık tüzel kişiliği

Davada husumet, anonim ortaklık tüzel kişiliğine yöneltilecektir.¹²

2. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Haklı sebeplerle fesih talebinde bulunma hakkının yöneltileceği makam mahkemedir. Diğer bir ifade ile anonim ortaklığın haklı sebeple sona ermesini

¹¹ Karş. Türk doktrini: Çelik 587; Erdem 172; Şahin, 345 vd. İsviçre: BGE 109 II 140; Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel § 55 Nr.93, 94, dn.51; Sanwald, 136.

¹² Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel § 55 Nr.96; Böckli § 16 Nr.211; Sanwald 137; Ayan 2261; Çelik, 586; Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14-14.

isteyen azınlığın, bir fesih davası açması gerekmektedir. Haklı sebeple feshe karar verme yetkisi de bu çerçevede mahkemeye aittir.

Fesih davasının açılacağı yetkili ve görevli mahkeme, şirketin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesidir. Azınlık, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki ticaret mahkemesine başvurmak suretiyle fesih talebinde bulunacaktır (TTK m.531).

3. Süre

TTK'da haklı sebeple fesih davasının açılması bakımından özel bir süre öngörülmemiştir.¹³ Bu durum doktrinde eleştirilmiştir.¹⁴

Ancak haklı sebeplerin varlığına rağmen uzun süre davanın açılmasından imtina etmek ve sonradan davayı açmak, somut olayda hakkın kötüye kullanılması (TMK m.2) teşkil edebilir.¹⁵

4. Fesih Gerekçesi: Haklı Sebep

a) Genel olarak

TTK m.531 çerçevesinde azınlığın açacağı fesih davasında ancak "haklı sebebin" veya "haklı sebeplerin" bulunması durumunda mahkeme tarafından feshe karar verilebilecektir. Dolayısıyla anonim ortaklığın bu maddede düzenlenmiş olan özel fesih nedeni "haklı sebep"tir. Esasen maddenin uygulanması bakımından tespiti gereken en önemli husus da, *anonim ortaklığın feshini gerektirecek derecede öneme sahip sebep veya sebeplerin neler olabileceğidir*.

TTK m.531'de anonim ortaklık bakımından fesih gerekçesi olabilecek "haklı sebep" konusunda herhangi bir tanım veya örnek gösterilmemiştir. Elbette ki önümüzdeki yıllarda farklı gerekçeler ile mahkemeler nezdinde haklı sebeple fesih davaları açılacak ve Yargıtay uygulaması şekillenecektir.

b) İlke

Öncelikle şu hususu belirtelim ki, anonim ortaklık çoğunluk prensibinin geçerli olduğu bir sermaye şirkettir (TTK m.124/2, 418). Bu itibarla pay sahiplerinin kendi aralarında söz konusu olabilecek fikir ayrılıkları veya ihtilaflar kural olarak feshe dayanak teşkil eden bir haklı sebep olamazlar.¹⁶ Bu çerçevede kolektif ve komandit ortaklıkların feshi veya kolektif veya komandit/komanditer ortakların ihracı bakımından haklı sebepleri sayan TTK m.245'in anonim ortaklarda kıyasen uygulanması da söz konusu olamaz. TTK m.328 uyarınca komandit ortaklıklara da uygulanan 245. madde uyarınca, haklı sebep "*şirketin kuruluşuna yol açan fiili veya kişisel sebeplerin şirketin işletme konusunun elde edilmesini imkansız kılacak veya güçleştirecek şekilde*

¹³ Borçlar Kanununda yer alan ortaklık sözleşmesinden doğan alacaklar için öngörülmuş genel zamanasını süresinin (EBK m.126/4, TBK m.147/4) uygulanacağını kabul eden: Sumer 179.

¹⁴ Moroğlu, Türk Ticaret Kanunu 313.

¹⁵ Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel § 55 Nr.97; Sanwald 143; Çelik 587; Ayan 2262; Oruç 220; Pulaşlı § 52, No.14; Erdem 180; Şahin 358 vd.

¹⁶ Sanwald 157 vd; Enderli/ Vogt, 241-242; Çelik 570; Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14-12; Erdem 154 vd.

ortadan kalkmış olmasıdır". Anonim ortaklıklar bakımından ise "kişisel sebepler" haklı sebep olarak nitelendirilemezler. Keza TTK m.245'de sayılan sebepler, ortakların kendi aralarındaki şahsî ilişkilerini ilgilendiren ve ortak sıfatından kaynaklanan yönetim hakkını dikkate alan nedenlerdir. Bu çerçevede TTK m.245'in anonim ortaklıkların feshinde kıyasen uygulanması mümkün değildir.

Anonim ortaklıklar bakımından "haklı sebep" olarak nitelendirilebilecek vakıaların, objektif olması ve pay sahibi kimliğinden (pay sahibinin şahsından) bağımsız olması gerekmektedir. Kısaca, *davacı pay sahiplerinden şirketin devamı -objektif olarak- beklenemez bir hal aldığı bir durumda haklı sebeplerin mevcut olduğu kabul edilebilir*. Ayrıca haklı sebebin gerçekleştiği hususunun kabulünde davacı pay sahipleri dışında kalan diğer menfaat sahiplerinin (şirket, diğer pay sahipleri, çalışanlar) haklarının da dikkate alınması gerekmektedir. Dolayısıyla haklı sebep ve bunun devamında fesih, ancak bu kimselerin menfaatlerinin haleldar edilmemesi kaydı ile ve son çare (ultima ratio) olarak kabul edilebilir.¹⁷

Pay sahipleri arasındaki şahsî ilişkilerin ancak istisnai hallerde ve sadece aile şirketlerinde dikkate alınabileceği hususu, Yargıtay, doktrin ve İsviçre Federal Mahkeme içtihadında dile getirilmiştir.¹⁸ Gerçekten de Yargıtay'ın TTK m.531 ile ilgili olarak verdiği ve bizim ulaşabildiğimiz tek kararında, Yüksek Mahkeme, haklı sebebin gerçekleşmiş olup olmadığını incelerken, feshi talep edilen şirketin aile şirketi olmasını ve pay sahipleri arasında yaşanan ihtilafların mevcut olmasını da dikkate almıştır.¹⁹ Yargıtay'ın bu şekilde haklı sebebin varlığını araştırırken pay sahipleri arasındaki ihtilafların varlığını ve davalının aile şirketi olmasını da dikkate alması, eleştiriye açıktır. *Kanaatimizce* şahsî ilişkilerin bir sermaye şirketi olan anonim ortaklıklarda "fesih" sebebi olarak görülmesi mümkün değildir ve mümkün de olmamalıdır. Şirket ortakları arasındaki ihtilaf ve şahsî çekişmeler ancak şahıs şirketi olan kollektif ve komandit ortaklıklarda haklı sebep olarak nitelendirilebilir.

c) Örnekler

Doktrinde anonim ortaklığın feshini ilişkin haklı sebep olarak nitelendirilen bazı örneklerle bakacak olursak:²⁰

- Şirketin, çoğunluk pay sahibi tarafından kötü yönetilmesi sebebiyle, mali sıkıntı içinde bulunması,
- şirket kasasının sistematik bir şekilde boşaltılması,

¹⁷ Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel § 55 N.72; Böckli § 16 Nr.19; Enderli/ Vogt 239; Erdem 104 vd; Şahin 112 vd.

¹⁸ Yarg. 11. HD 2.6.2014, E. 2014/3669 K. 2014/10238 (sinerjias.com.tr; kazancihukuk.com); BGE 105 II, 114, 128; Enderli/ Vogt 240; Ayan 2244.

¹⁹ Yarg. 11. HD 2.6.2014, E. 2014/3669 K. 2014/10238 (sinerjias.com.tr; kazancihukuk.com): "...ortaklar arasında yaşanan ihtilaflar nedeniyle davaların süregeldiği ve bu itibarla davada haklı nedenlerle fesih koşullarının gerçekleştiği sabit ise de; dosya içerisinde yer alan bilirkişi raporları ve belgelerden aile şirketi vasfındaki davalı şirketin halen elinde bulundurduğu malvarlıklarıyla şirket anasözleşmesinde yer alan amaçları rahatlıkla gerçekleştirebilecek durumda olduğu..."

²⁰ Türk hukuku için genel olarak bakınız: Çelik 571; Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, § 14 Nr.14-12a; Erdem 113 vd; Şahin 137.

- Mali açıdan hiçbir geçerli sebep bulunmamasına rağmen, en az 3-4 yıl boyunca kâr payı dağıtılmaması,
- Azınlık pay sahiplerinin haklarının sistematik bir şekilde ve sürekli olarak kısıtlanması.

Bunlar dışında, genel kurulun sürekli olarak toplantıya davet edilmemesi,²¹ şirket amacı ile bağdaşmayan faaliyetler,²² şirket organlarının çalışmayacak şekilde bloke edilmesi (toplanmasının ve/veya karar almasının engellenmesi)²³ de diğer örnekler olarak sayılmaktadır.

Burada saydığımız örneklerin tamamının anonim ortaklıkların feshi için haklı sebep teşkil ettiğini –tek kalemde- söylemek ise mümkün değildir. Örneğin, şirketin kötü yönetilmesi sebebiyle mali sıkıntı içinde bulunması ile ilgili olarak TTK’da alınacak önlemlerle ilgili özel hüküm bulunmaktadır: TTK m.376 ve 377. Dolayısıyla bu hükümlerin uygulamasının söz konusu olduğu bir durumda (dolayısıyla şirketin borca batık olduğu veya sermayenin 2/3’ünün karşılıksız kaldığı hususunun anlaşıldığı bir halde), acaba haklı sebeple fesih davası kabul edilecek midir? Kanaatimizce *hayır*.

Dolayısıyla, her somut olayın şartları özel olarak incelenmeli ve duruma göre karar verilmelidir. Özellikle, TTK’da özel olarak düzenlenmiş hallerde, öncelikle ilgili özel hükmün uygulanması gerekmektedir. İlgili özel hüküm uygulanmadan haklı sebebin gerçekleştiğini ve bu nedenle şirketin feshinin mümkün olduğunu söylemek mümkün değildir.

Yargıtay²⁴, konuyla ilgili verdiği ve bizim ulaşabildiğimiz tek kararında, bir aile şirketinin haklı sebeple feshi talebi ile ilgili olarak

“... Dava konusu şirketin ana sözleşmesinde yer alan faaliyet amaçlarını gerçekleştirmeye yarar bir kısım taşınmazlarını elinden çıkardığı, 2006 yılından beri gayri faal durumda olduğu, ortaklar arasında yaşanan ihtilaflar nedeniyle davaların süregeldiği ve bu itibarla davada haklı nedenlerle fesih koşullarının gerçekleştiği sabit ise de...”

demek suretiyle, ortaklığın, anasözleşmesinde yer alan faaliyet amaçlarını gerçekleştirmeye yarar bir kısım taşınmazlarını elinden çıkarmış olmasını, 2006 yılından dava tarihi olan 2011 yılına kadar gayri faal durumda olmasını ve ortaklar arasında ihtilaf yaşanmasını aile şirketleri bakımından haklı sebep olarak kabul etmiştir.

d) Fesih davasından önce davacı tarafından başka dava veya davaların açılmış olması zorunlu mudur?

Acaba haklı sebebin gerçekleşmiş olduğunun kabulü için, davacı azınlık pay sahibinin fesih davası açmadan önce, kendisine karşı yapılmış haksızlıklara karşı ve özellikle “haklı sebep” teşkil eden durumu engellemeye yönelik tedbirlere başvurmuş olması zorunlu mudur?

²¹ Çelik 572; Erdem 130 vd.

²² BGE 126 III 266; BGE 136 III 278, 280.

²³ BGE 126 III 266; BGE 136 III 278, 280; Sanwald 156; Çelik 572; Erdem 149 vd.

²⁴ Yarg. 11. HD 2.6.2014, E. 2014/3669 K. 2014/10238 (sinerjias.com.tr; kazancihukuk.com).

Örneğin, davacı pay sahibinin genel kurul veya yönetim kurulu kararları aleyhine iptal/butlan/yokluk davası açmış olması (TTK m.391, 445, 447) veya bilgi alma hakkını kullanmak amacı ile TTK m.437/V çerçevesinde mahkemeye başvurmuş olması ya da yönetim kurulu üyeleri hakkında sorumluluk davası açmış olması (TTK m.553 vd) zorunlu mudur? Acaba 5 sene üst üste kâr payı dağıtılmamış olması sebebiyle anonim ortaklığın feshini talep eden azınlığın, dava açmadan önce verilmiş olan kâr payı dağıtılmamasına ilişkin genel kurul kararı/kararları aleyhine iptal davası açmış olması gerekli midir?

Açılmış bir fesih davasının kabulünde muhakkak ki azınlık pay sahiplerinin önceden dava/davalar açmış olmaları ve hatta açılmış bu davaları kazanmış olmaları önemli bir etkiye sahip olacaktır. Ancak tek başına bu davaların açılmış ve kazanılmış olmaları ya da hiç açılmamış olmaları fesih davasının kabulü veya reddi bakımından belirleyici olmaz.²⁵ Diğer bir ifade ile, genel kurul kararının iptaline ilişkin beş davanın kazanılmış olması, haklı sebebin gerçekleştiğini kabul için tek başına yeterli olmayacağı gibi, hiçbir davanın açılmamış veya Türk Ticaret Kanununda düzenlenmiş olan azınlık haklarından hiçbirinin kullanılmamış olması da tek başına fesih davasının reddi için yeterli neden teşkil etmez. Aynı şekilde davacı azınlığın daha önceden fesih davası dışında başka tedbirlere başvurmuş olması veya açılan davaların kazanılmış olması da (TTK m.445 uyarınca iptal davası veya TTK m.553 vd uyarınca sorumluluk davası gibi) fesih davasının reddi için yeterli ve geçerli sebep değildir.²⁶

TTK m.531 uyarınca açılmış bir davanın sonunda anonim ortaklığın feshine karar verilebilmesi için ortada objektif bir "haklı sebep" in bulunması zorunlu ve yeterlidir.

5. Mahkemenin Kararı: Fesih veya Diğer bir çözüm

a) Fesih kararı: Son çare

TTK m.531 uyarınca açılan bir dava sonucunda mahkemenin anonim ortaklığın feshini gerektiren "haklı sebep veya sebeplerin" mevcut olmadığı sonuç ve kanaatine ulaşması durumunda, davanın reddi gerekmektedir. Buna karşılık hâkimin haklı sebep/sebeplerin mevcut olduğu kanaatine ulaşması durumunda, doğrudan davalı şirketin feshine karar vermesi söz konusu değildir. Şöyle ki; TTK m.531'de sadece anonim şirketler hukuku bakımından değil, usul hukuku bakımından da özellik arz eden bir düzenlemeye yer verilmiştir. Hükme göre,

"Mahkeme, fesih yerine, davacı pay sahiplerine, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir."

Usul hukukunun en önemli prensiplerinden biri de, hakimin karar verirken davacının talepleri ile bağlı olmasıdır. Oysa TTK m.531'de hem bu prensibe istisna getirilmiş hem de hakime oldukça önemli bir yetki verilmiştir: *Mah-*

²⁵ Sumer 176; Pulaştı § 52 N.127; Oruç 215.

²⁶ Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel § 55 N.110; Oruç 215; Erdem 213; Şahin 73 vd; karşı. Sanwald 137 vd; Enderli/ Vogt 244, 249-250.

keme, davacının fesih talebi ile bağlı olmaksızın, somut olaya uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme de karar verebilir. Bunun anlamı şudur: Davacı pay sahibi, şirketin feshini talep ve dava etmekte, ancak hâkim şirketin feshi yerine “duruma uygun düşen ve kabul edilebilir” diğer bir çözümün uygulanmasına karar verebilmektedir.²⁷

Böylece TTK m.531 uyarınca açılan bir dava sonucunda mahkeme anonim ortaklığın feshini gerektiren “haklı sebep veya sebeplerin” mevcut olduğu kanaatine ulaşması durumunda, hemen fesih kararı veremeyecektir. Fesih kararı yerine hakim önce duruma uygun düşen ve kabul edilebilir bir çözümü araştırarak ve böyle bir çözümün tespiti durumunda, bu çözüme hükmedecektir. Dolayısıyla Kanun Koyucu “fesih” kararını “son çare (ultima ratio)” olarak kabul etmiştir.²⁸

Ancak duruma uygun düşen ve kabul edilebilir başka bir çözümün bulunmaması durumunda mahkeme –son çare- olarak fesih kararı verebilecektir.

b) Duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüm

aa) Genel olarak

TTK m.531’de hakime önemli bir görev yüklenmiş ve aynı zamanda geniş bir takdir yetkisi verilmiştir: *Fesih dışındaki duruma uygun düşen ve kabul edilebilir çözümü araştırmak.* Hâkim, haklı sebebin varlığına kanaat getirdikten sonra, fesih kararı vermeden önce, resen hem haklı sebepten kaynaklanan uyuşmazlığı çözebilecek, hem de tüm menfaat sahiplerinin haklarını dikkate alan, dolayısıyla tüm menfaat sahiplerince kabul edilebilir bir çözümü araştırma yoluna gidecektir. Aranacak çözümün iki özelliği olmalıdır: Duruma uygun düşmesi ve kabul edilebilir olması.

Çözümün duruma uygun düşmesi: Çözümün davacı azınlığın haklarını koruyabilecek, ihtilafa sebebiyet veren haklı sebebin ortadan kalkmasına imkan sağlayacak ve en önemlisi azınlığın korunmasına hizmet edebilecek nitelikte olması gerekmektedir.

Çözümün kabul edilebilir olması: Fesih dışındaki çözümün tüm menfaat sahiplerinin haklarını dikkate alması, şirketin, diğer pay sahiplerinin ve aynı zamanda işçilerin (tüm çalışanların) haklarının gereksiz yere sınırlandırılmaması gerekmektedir.²⁹

Bu noktada bulunacak çözüm ile ilgili olarak şu hususun da özellikle vurgulanması gerekmektedir: Bulunacak çözümün duruma uygun düşmesi ve kabul edilebilir olması dışında aynı zamanda *anonim ortaklıklar hukukunun temel prensiplerine de aykırı olmaması gerekmektedir.*³⁰

²⁷ TTK m.531’in taleple bağlılık kuralının istisnası olduğu hk. detaylı bilgi için bkz. *Şahin* 491 vd.

²⁸ *Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel* § 55 N.110; *Sanwald* 168; *Ayan* 2246; *Çelik* 577-578; *Tekinalp*, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.09; *Pulaşlı* § 52 N.129.

²⁹ *Forstmoser/ Meier-Hayoz/ Nobel* § 55 Nr. 107; *Enderli/ Vogt* 242; *Çelik* 578 -579; *Tekinalp*, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.13.

³⁰ *Erdem* 236.

Acaba hem duruma uygun düşen, hem kabul edilebilir hem de anonim ortaklıklar hukukunun temel prensiplerini de aykırı olmayan çözüm/çözümler ne olabilir?

bb) Davacı azınlık pay sahibinin şirketten çıkarılması

Kaynak İsviçre Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak TTK'da fesih dışındaki çözümün ne olabileceği konusunda bir örnek de verilmiştir: *Davacı pay sahiplerine paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenerek şirketten çıkarılmaları.*

Dolayısıyla hâkimin fesih kararı vermeden önce nazarı dikkate alabileceği ilk çözüm şekli, davacı pay sahibinin veya pay sahiplerinin şirketten çıkarılmasıdır. Daha açık bir ifade ile, kanunun getirdiği örnek çözüm şekli, davacı azınlığın şirketten çıkarılması, bu amaçla davacı pay sahiplerinin paylarının davalı anonim ortaklık tarafından -karşılığı ödenmek suretiyle- iktisap edilmesidir.

Uygulamada Yargıtay'ın somut bir olayda haklı sebeple fesih talebinde bulunan davacı azınlığın şirketten çıkarılmasına karar verdiği görülmektedir. Gerçekten de Yüksek Mahkeme 2.6.2014 tarihli kararında,

*"...haklı nedenlerle fesih koşullarının gerçekleştiği sabit ise de; dosya içerisinde yer alan bilirkişi raporları ve belgelerden aile şirketi vasfındaki davalı şirketin halen elinde bulundurduğu malvarlıklarıyla şirket anasözleşmesinde yer alan amaçları rahatlıkla gerçekleştirebilecek durumda olduğu, davacı ortakların ortaklıktan ayrılması halinde şirket anasözleşmesinde yapılacak değişikliklerle şirketin amaçlarının değiştirilebileceği, esasen davacı ortakların da ortaklıktan çıkmayı isteyip sadece ödenecek pay bedeli hususunda diğer ortaklarla anlaşamadıkları hususu gözetildiğinde şirketin, haklı nedenle feshi yerine davacı ortakların pay bedellerinin taraflarına ödenmesi suretiyle ortaklıktan çıkarılmalarına karar verilmesinin somut olaya uygun olacağı ..."*na hükmetmiştir.³¹

İsviçre Borçlar Kanunu'nun konuyu düzenleyen 736. maddesinde ise biraz daha farklı bir düzenleme mevcuttur. Hükümde, yine fesih kararı son çare olarak kabul edilmiş, hakime duruma uygun düşen ve kabul edilebilir çözüme karar verme yetki ve görevi verilmiş ve fakat çözüm örneği gösterilmemiştir. Bu açıdan TTK'nın çözüm önerisinde bulunması hâkime yol göstermek bakımından isabetli bir tercihtir.

Önemle belirtelim ki, TTK'da çözüm örneği verilmiş olması uygulamada karşılaşılabilecek tüm problemleri bertaraf etmemekte, tam tersine başka soru ve sorunları da beraberinde getirmektedir. *Örneğin:*

Pay sahiplerine paylarının "karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin" ödenmesi acaba isabetli bir tercih midir?

Bu konu da ayrıca incelenmesi ve tartışılması gerekmektedir. TTK m.531'de davalı anonim ortaklığın paylarının değerinin dava devam ettiği sürece artacağı prensibinden yola çıkılmıştır. Acaba bu gerçekçi bir çözüm müdür? Zira gerçekten haklı sebeplerin varlığı durumunda, (kötü niyetli) çoğunluk

³¹ Yarg. 11. HD 2.6.2014, E. 2014/3669 K. 2014/10238 (sinerjias.com.tr; kazancihukuk.com).

pay sahiplerinin gerçek değerini düşmesine yol açacak tedbirlere başvurusu pekâlâ mümkün ve muhtemeldir.

Acaba şirket tarafından TTK m.531 uyarınca şirketçe geri alınacak payların miktarının sermayenin %10'unu aşması mümkün müdür?

TTK m.379 uyarınca bir anonim ortaklık kendi paylarını ancak esas veya çıkarılmış sermayesinin en fazla onda biri oranında ivazlı olarak iktisap edebilir. Ayrıca anonim ortaklığın bu iktisabı gerçekleştirecek yeterli mali güce de sahip olması gerekmektedir. Zira TTK m.379/3 uyarınca iktisap edilecek payların bedelleri düşüldükten sonra kalan ortaklık net aktifi en az esas veya çıkarılmış sermaye ile kanun ve esas sözleşme uyarınca dağıtılmasına izin verilmeden yedek akçelerin toplamı kadar olmalıdır.

Türk doktrininde, hâkimin TTK m.379'da öngörülen yüzde onluk sınır ile bağlı olmadığı, davacı pay sahiplerinin pay oranının %10'dan daha yüksek olsa da payların şirketçe satın alınmasına karar verebileceği kabul edilmekte ve gerekçe olarak da TTK m.382/c gösterilmektedir. TTK m.382'de bir anonim ortaklığın m.379 ile bağlı olmaksızın kendi paylarını satın alabileceği haller gösterilmiştir; bunlardan biri de c) bendinde gösterilen kanuni satın alma yükümlülüğüdür. TTK m.382/c'de bahsi geçen kanuni satın alma yükümlülüğüne TTK m.531'in de dahil olduğu ve anonim ortaklığın TTK m.531 uyarınca %10 sınırına bağlı olmaksızın paylarını iktisap edebileceği haklı olarak ifade edilmektedir.^{32,33}

Yargıtay konu ile ilgili bir kararında, sermayenin toplam %20'sine teka-bül eden payların sahiplerinin TTK m.531 uyarınca şirketten çıkarılabilmesinin mümkün olduğuna –pay oranlarının toplamda %10'dan fazla olduğu hususunu ayrıca incelemeye gerek görmeksizin- hükmetmiştir.³⁴

Acaba hâkim TTK m.531'e dayanarak çoğunluk pay sahibinin, davacı azınlığın paylarını satın almasına karar verebilir mi?

Fesih davasının tarafı olmayan bir pay sahibinin –çoğunluk pay sahibi olması fark yaratmayacaktır- davacı azınlığın paylarını satın alma yükümlülüğüne tâbi kılınması elbette mümkün değildir.³⁵ Haklı sebeple fesih davasında davacı azınlığın paylarını ancak şirket tarafından iktisabına hükmedilebilir. Çoğunluk pay sahibine ilgili azınlık payları satın alması konusunda bir teklif götürülebilir, ancak davada taraf olmayan bir pay sahibinin mahkeme kararı ile dahi “pay” satın almaya zorlanması mümkün değildir (karş. TTK m.480).

³² *Tekinalp*, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.13a; *Erdem*, 268. *Farklı fikir*: haklı nedenle fesih davasının TTK m.382'deki istisnai haller kapsamına girmediği konusunda: *Ayan* 2254.

³³ İsviçre hukukunda davacı pay sahiplerinin paylarını şirket tarafından iktisap edilmesi suretiyle şirketten ihracı haklı sebeple fesih davasında kabul edilmekle birlikte, İsviçre Borçlar Kanunu'nda anonim ortaklığın kendi paylarını edinmesi bakımından %10'luk üst-sınırı TTK m.382'ye benzer şekilde “kanuni alım yükümlülüğü” istisnası getirilmemiştir (bkz. İsv. Borçlar Kanununun 659. maddesi). Bu itibarla İsviçre doktrininde, hâkimin, ancak İsviçre Borçlar Kanununun 659. maddesi sınırları dahilinde, yani esas sermayenin en fazla %10'u oranında pay iktisabına karar verebileceği kabul edilmektedir: *Böckli* § 16 Nr.204.

³⁴ Yarg. 11. HD 2.6.2014, E. 2014/3669 K. 2014/10238 (sinerjias.com.tr; kazancihukuk.com).

³⁵ *Böckli* § 16 N.211; *Sanwald* 170 vd.; *Enderli/ Vogt* 248; *Ayan* 2255; *Şahin* 426.

Acaba davacı pay sahibinin kendi rızası dışında mahkeme kararıyla şirketten çıkarılması mümkün müdür?

Fesih davası ile ilgili olarak davacı pay sahibinin şirketten çıkarılmasının düzenlenmediği İsviçre hukukunda, davacı pay sahibinin şirkette kalmak isteyip istemediği hususunun mahkeme tarafından dikkate alınması gerektiği ve bu nedenle davacı pay sahibinin rızası dışında, paylarını satmaya zorlanamayacağı ifade edilmektedir.³⁶

Türk hukukunda ise, eminiz ki, bu sorunun cevabı doktrin ve uygulamada epeyce tartışılacaktır. Ancak kanunun lafzı esasen açıktır: “Mahkeme, fesih yerine, davacı pay sahiplerine, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına... karar verebilir.” Dolayısıyla TTK m.531 çerçevesinde mahkemenin davacı pay sahibinin rızası veya talebi bulunmasa bile şirketten çıkarılmasına karar verebilecektir.

Ancak kanaatimizce Kanun Koyucunun tercih ettiği bu çözüm tarzı kesinlikle isabetli değildir. Bir pay sahibinin kendi rızası dışında şirketten çıkarılması ancak TTK m.482 vd. hükümleri çerçevesinde ve pay bedelini ifa etmesi durumunda mümkündür. Bunun dışındaki bir çıkarılma (ihraç) sebebi anonim ortaklıklar hukukunun temel prensiplerine aykırılık teşkil eder.

cc) Diğer çözümler

Davacı pay sahibinin şirketten çıkarılması dışında bahis konusu olabilecek çözüm yolları ile ilgili olarak farklı önerilerin getirildiği ve tartışıldığı görülmektedir.³⁷ Aşağıda bu önerilere kısaca değinmeden önce, şu hususun öncelikle vurgulanması gerekmektedir: TTK m.531’in amacı azınlık ile çoğunluk pay sahipleri arasındaki ihtilafların, kaynağında objektif bir haklı sebep bulunsa dahi, fesih veya ihraç tedbirine başvurmaya gerek kalmaksızın çözülmesidir. Bu itibarla önerilecek çözümlerin de kabul edilebilir, uygulama kabiliyeti olan, basit ve en önemlisi anonim ortaklığın temel prensiplerine uygun tedbirler içermesi gerekmektedir.

Doktrinde tartışılan çözüm önerilerine bakacak olursak:

*(1) Kâr payı dağıtımı*³⁸

Uygulamada karşılaşılan problemlerin başında *kâr payı* dağıtımı, daha doğru bir ifade ile, *kâr payı dağıtılmaması* gelmektedir. Genelde uzun yıllar boyunca genel kurullarda çeşitli bahanelerle kâr payı dağıtılmamasına karar verildiği,³⁹ buna karşılık çoğunluk pay sahibi veya sahiplerinin yönetim kurulu üyesi sıfatı sebebiyle huzur hakkı ve/veya ücret gibi mali gelirlerinin (TTK m.394) bulunduğu görülmektedir. Kâr payı dağıtılmamasının haklı bir gerekçeye dayanmadığı ve aynı zamanda şirket bilançosunun da elverişli olması durumunda TTK m.531 çerçevesinde mahkeme tarafından *kâr payı dağıtılmasına*

³⁶ Sanwald 141.

³⁷ Bkz. örneğin Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.13b; Erdem 233 vd; Şahin 522 vd.

³⁸ Böckli § 16 Nr. 207; Enderli/ Vogt 243; Şahin 527.

³⁹ Mesela karşı. Yargıtay 11. HD 24.4.2007, E.2006/3413, K.6189, yayın yeri: Batider, 2007/ XXIV, s.557-558.

karar verilmesi mümkün ve aynı zamanda etkili bir tedbir olarak karşımıza çıkmaktadır.

(2) *Yönetim kurulu veya genel kurul kararının geçersizliği veya içeriğinin değiştirilmesi*⁴⁰

Doktrinde hâkim tarafından somut bir genel kurul kararının veya yönetim kurulu kararının değiştirilmesinin veya iptaline karar verilmesinin mümkün olduğu dile getirilmektedir. Bazı hallerde somut bir genel kurul kararının veya yönetim kurulu kararının iptaline hükmolunması uyuşmazlığın çözümünü için –istisnaen- yeterli ve mümkün olabilir. Böyle bir durumda, ilgili genel kurul veya yönetim kurulu kararının TTK m.531 uyarınca iptaline hükmolunması kabul edilebilir. Elbette ki bu noktada TTK m. 445 vd.’da genel kurul kararlarının iptali müessesesinin özel olarak düzenlenmiş olduğu, bu hükümlere göre bir dava açılması söz konusu olmaksızın iptal sonucuna ulaşılmasının isabetli olmayacağı haklı olarak düşünülebilir.

TTK m.531 uyarınca açılmış bir davada –eğer şartları oluşmuş ise- mahkemece bir genel kurul veya yönetim kurulu kararının kesin hükümsüzlüğüne (butlanına) veya yokluğuna hükmedebileceğinde şüphe edilmemelidir. Zira bir hukuki işlemin TBK m.27 uyarınca kesin hükümsüz olduğu veya yok hükmünde olduğu her zaman –özel bir butlan davası açılmamış olsa bile- mahkeme tarafından resen dikkate alınır ve bu yönde karar verilebilir.⁴¹ Buna karşılık iptal davası bakımından konunun daha detaylı incelenmesi gerekmektedir. Acaba TTK m.445 uyarınca bir iptal davası açılmamış veya açılmış ve reddolunmuş olsa bile yine de mahkemece TTK m.531’e dayanılarak bir genel kurul kararının iptaline karar verilmesi mümkün müdür? Konu tartışmaya açıktır. Ancak *kanaatimizce*, eğer bir genel kurul kararının iptaline hükmolunması *tek başına* gerçekten bütün sorunları ve uyuşmazlığı çözebilecek nitelikte ise, *kanaatimizce -evet-* mümkün olmalıdır.

Bir yönetim kurulu veya genel kurul kararının içeriğinin “değiştirilmesi” ise amacı aşan bir çözüm şeklidir. Mahkemenin, genel kurul yerine geçerek karar vermesi mümkün olmamalıdır.⁴²

(3) *Ana sözleşmenin değiştirilmesi*⁴³

Anonim ortaklığı kuran ve irade açıklaması niteliğindeki bir hukuki işleme mahkeme tarafından müdahale edilmesi acaba ne ölçüde mümkündür? Azınlığın haklı menfaatlerinin korunması bahis konusu olduğunda dahi ana sözleşmeye hakim tarafından müdahale edilerek bir hüküm eklenmesi veya –butlan veya yokluk söz konusu olmaksızın- çıkartılması kabul edilmesi mümkün olmayan bir çözümdür. Anasözleşme anonim ortaklığın “Anayasa’sı” niteliğinde ve irade özerkliği temelinde oluşturulmuş bir hukuki işlemidir. Bu sebeplerdir ki, anasözleşmeyi değiştirme yetkisi şirketin irade organı olan genel kurula verilmiştir. Bu yetki genel kurulun devredilmez yetkilerindedir (TTK m.408, 452).

⁴⁰ İlgili kararın iptaline karar verilebileceği yönünde: *Çelik* 578; *Sanwald* 140; eleştirel yaklaşan: *Böckli* § 16 N.208 vd.; *Ayan* 2260.

⁴¹ Bkz. *Nomer*, No.12, 39.

⁴² *Böckli* § 16 N.208 ff.

⁴³ Karş. *Böckli* § 16 Nr. 208; farklı fikir: *Erdem* 253; *Şahin* 532-533, 560 vd.

Bu itibarla mahkemece TTK m.531 dayanak yapılmak suretiyle ana sözleşmeye yeni bir hüküm eklenmesi veya çıkarılması ya da bir oranın indirilmesi/artırılması söz konusu değildir. Ancak TBK m.27 çerçevesinde kesin hükümsüz (batıl) veya yok olduğu tespit edilen bir anasözleşme hükmünün geçerliliğine karar verilmesi ise her zaman mümkündür.⁴⁴

(4) *Bir pay sahibinin yönetim kurulu üyeliğine getirilmesi⁴⁵ veya şirketin bölünmesi⁴⁶*

Azınlık ile çoğunluk pay sahipleri arasındaki uyumsuzluğun çözümü amacı ile mahkeme tarafından TTK m.531'e dayanarak yönetim kurulunda olmayan davacı pay sahibinin veya bir üçüncü kişinin yönetim kurulu üyesi olarak atanmasının mümkün olduğu veya yönetim veya genel kurullarda oyların eşitliği sebebiyle bir türlü karar alınmadığı bir durumda şirketin bölünmesine karar verilmesinin mümkün olduğu dile getirilmektedir.

Bu çözüm önerilerinin -tek kalemde- kabul edilmesi kolay değildir. Özellikle yönetim kurulu üyesi seçiminin doğrudan şirket idaresine, şirketin bölünmesinin de davaya taraf olmayan pay sahiplerinin menfaatlerine doğrudan bir müdahale olduğu dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla bu çözümlerin kabul edilmesi ancak çok istisnai hallerde mümkün olmalıdır.

6. Davacının Talebi

Haklı sebeple fesih davasında mahkemeye, davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilme yetkisinin tanınmış olması karşısında, davacı pay sahiplerinin dava dilekçelerinde "netice-i talep" kısmını ne şekilde kaleme alacakları sorunu gündeme gelecektir.

Acaba davacı TTK m.531'e göre anonim ortaklığın haklı sebeple feshini talep ettiği dava dilekçesinde, "duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözümü" de göstermek ve/veya talep etmek zorunda mıdır? Mahkeme, davacı tarafından gösterilmeyen ve/veya talep edilmeyen "duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme" hükmedebilir mi?

Haklı sebeple fesih davasında, davacının dava dilekçesinde duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözümden bahsetmesi mümkün olduğu gibi, mahkemeden diğer çözüme hükmetmesini de talep edebilir. Hatta davacının somut çözüm veya çözümler dile getirmesi de mümkündür. Örneğin, "anonim ortaklığın haklı sebeple feshine veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüm olarak şirketten çıkarılmasına, bu çerçevede şirketçe paylarının iktisap edilmesine karar verilmesini" ya da "anonim ortaklığın haklı sebeple feshine veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüm olarak şirketten çıkarılmasına, ya da davalı anonim ortaklığın kâr payı dağıtmasına karar verilmesini" talep ve dava edebilir.⁴⁷

⁴⁴ Bkz. Nomer No.12, 39.

⁴⁵ Enderli/ Vogt 238, 243; Ayan 2257; Şahin 540 vd.

⁴⁶ Enderli/ Vogt, 243; Ayan 2261; eleştiren ve reddeden: Şahin 580 vd.

⁴⁷ Enderli/ Vogt 247; Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.14a; Şahin 497.

TTK m.531'in getirdiği düzenleme karşısında, mahkeme davacının dava dilekçesinde dile getirdiği "duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer çözüm" talebi ile bağlı değildir. TTK m.531 oldukça açık bir ifadeye sahiptir:

"b) Haklı sebeplerle fesih

MADDE 531- (1) Haklı sebeplerin varlığında, ... payların sahipleri, ... şirketin feshine karar verilmesini isteyebilirler. Mahkeme, fesih yerine, davacı pay sahiplerine, paylarının karar tarihine en yakın tarihteki gerçek değerlerinin ödenip davacı pay sahiplerinin şirketten çıkarılmalarına veya duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüme karar verebilir."

Hüküm çerçevesinde, mahkeme taraflarca ileri sürülmüş ve kanıtlanmış maddi vakiaları incelemek, değerlendirmek ve alternatif bir çözüm aramakla yükümlüdür. Bu noktada davacının sadece şirketin feshini talep etmiş olması veya fesih ile birlikte duruma uygun düşen ve kabul edilebilir bir çözüme hükmedilmesini talep etmiş olması yahut da alternatif bir çözüm önerisinde bulunmuş olması önem taşımamaktadır.⁴⁸

Mahkeme geniş bir takdir yetkisi ile donatılmıştır. Şirketin ve diğer pay sahiplerinin haklı menfaatlerini de dikkate almak suretiyle, azınlığın korunması bakımından en uygun çözümü araştırmak ve bu çözüme hükmetmek, böyle bir çözümün tespit edilememesi durumunda fesih kararı vermek görev ve yetkisini haizdir. Mahkeme, davacı tarafından önerilmiş ve talep edilmiş çözümden farklı bir çözüme de hükmedebilir.⁴⁹ TTK m.531'in farklı bir şekilde yorumlanması hükmün azınlığın korunması amacı ile bağdaşmamaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla Kanun Koyucu'nun ana gayesi –her ne şekilde olursa olsun azınlık pay sahiplerinin haklarının ve menfaatlerinin çoğunluk tahakkümüne karşı korunmasıdır.

TTK m.531'in ifadesi ve bu kadar geniş bir takdir yetkisiyle donatılmış olması, özellikle davacının talebi ile bağlı olmaksızın kanunda öngörülmemiş bir çözüme hükmedebilmesi eleştiriye son derece açıktır ve kanaatimizce isabetli değildir.

IV. DEĞERLENDİRME

1. Yeni Türk Ticaret Kanununun anonim ortaklığın haklı sebep feshine imkân sağlayan TTK m.531 hükmünün çoğunluk Türk doktrini tarafından olumlu karşılandığı rahatlıkla söylenebilir.⁵⁰

Kanaatimizde, TTK m.531, azınlığa bir "tehdit" aracı olarak sunulmuş ve mahkemeleri alışılmışın dışında geniş bir takdir yetkisi ile donatmış olan bir hükümdür. Bu çerçevede olası bir fesih davasında ileri sürülen haklı sebeplerin son derece itinalı bir şekilde irdelenmesi ve hükmün çok dikkatli bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

⁴⁸ Böckli § 16 Nr.210; Çelik 581; Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.9; Oruç 222-223.

⁴⁹ Böckli § 16 Nr.211; Sanwald 169; Enderli/ Vogt 247; Ayan 2246, 2255; Çelik 581; Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.09; Şahin 497.

⁵⁰ Örneğin: Çamoğlu, Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi 683; Yıldız 1199; Çelik 561 vd; Oruç 230; Şahin 80. Kuruma tereddütte yaklaşan: Moroğlu, Türk Ticaret Kanunu 313.

2. TTK m.531 incelendiğinde, haklı sebeple fesih talebinde bulunulduğu ve haklı sebeplerin mevcut olduğu bir durumda dahi, hâkimin anonim ortaklığın feshine hükmedemediği, fesih dışında başkaca çözümleri araştırması gerektiği, bu çözümlerin bulunması ihtimalinde –talep edilmemiş olsa bile– hakim bu başka çözümlere hükmetmesinin zorunlu olduğu görülmektedir.

O zaman TTK m.531’de gerçekten fesih davası mı düzenlenmiştir? Eğer “haklı sebep” anonim ortaklığın feshi için yeterli bir gerekçe değilse, o zaman neden Kanun Koyucu bu hükme yer verme gereğini duymuştur?

Anonim ortaklığın haklı sebeplerle fesih talebinin düzenlenmesinin temel amacı, çoğunluğun tahakkümü ve haklarını dürüstlük kuralına aykırı kullandığı hallerde, azınlığa mahkemeye başvurma imkânını sunmaktır.⁵¹ Bu nedenledir ki, hâkime davacının talebi ile bağlı olmaksızın, somut olayda azınlığın korunmasına yönelik en uygun çözümü bulmak görev ve yetkisi verilmiştir. Karşılığı ne olursa olsun, azınlığın korunması prensibi kabul edilmiştir. Hâkim, davalı ve davacının hukuki talepleri ile bağlı olmaksızın, takdir yetkisi çerçevesinde uyuşmazlığı ortadan kaldıracak çözümü bulacak ve resen bu çözüme hükmedecektir. Ancak bu çözümün bulunamaması/ mevcut olmaması durumunda fesih kararı verilecektir. Bu kadar geniş bir takdir yetkisi azınlığın korunması bakımından faydalı ve etkili bir yol olarak görülebilir, ancak pek çok problemi de beraberinde getirdiğinde şüphe yoktur.⁵²

3. TTK m.531’de hâkime gerçekte anonim ortaklıklar hukukunda yasak olan karar ve taleplere hükmetme imkanı verilmiştir: Genel kurulun aksi yönde kararı olsa dahi kâr payı dağıtımına karar vermek, pay sahibinin sermaye borcunu ödememe hali dışında başka bir sebeple de olsa ihracına karar vermek, TTK’de pay sahibine çıkma hakkı tanınmamışken çıkmasına karar vermek, iptal prosedürü işletilmeden genel kurul kararının iptaline karar vermek...

TTK m.531 ile ilgili belki de en önemli soru/sorun şudur: *Hâkimin, fesih yerine hükmedebileceği “duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözümler nelerdir? Acaba anonim ortaklıklar hukukunun temel prensiplerine aykırı olmayan duruma uygun düşen ve kabul edilebilir diğer bir çözüm var mıdır?*

a) Kanunda hakimın fesih yerine hükmedebileceği diğer çözüm için bir örnek gösterilmiştir: *Davacı azınlık pay sahibinin veya sahiplerinin şirketten çıkarılması.*

Anonim ortaklıklar hukukunun temel prensiplerinden bir tanesi de “sermayenin iadesi yasağı” olması itibarıyla, Türk Ticaret Kanunu’nda pay sahiplerine çıkma hakkı verilmemiştir. Aynı şekilde anasözleşme ile dahi böyle bir hakkın tanınması mümkün değildir. Bir pay sahibinin şirketten –rızası hilafla– çıkarılması da ancak sermaye borcunu ödememesi durumunda mümkündür (TTK m.482 vd). Ancak TTK m.531 hükmü ile hem azınlık pay sahiplerine hem de çoğunluk pay sahiplerine çift taraflı bir imkân sağlandığı anlaşılmaktadır: Bir taraftan önemli sebeplerin bulunması durumunda %10-pay sahipleri dolaylı bir çıkma hakkı elde etmiş olmakta, diğer taraftan da çoğunluk pay sahipleri hâkim kararı ile şirket içinde problem yaratan azınlık pay sahiplerine

⁵¹ Böckli § 16 Nr.191; Sanwald 135, 174; Enderli/ Vogt 241; Pulaşlı § 52, No. 121; Erdem 8 vd, 16 vd; Şahin 50 vd.

⁵² Böckli § 16 Nr.196.

rinin çıkarılmasını sağlayarak anonim ortaklığa tamamen egemen olabilmektedir.⁵³

Dolayısıyla TTK m.531 düzenlemesi hem azınlığa hem de çoğunluk pay sahiplerine Kanun Koyucu'nun anonim ortaklıklar hukukunda benimsenmiş temel prensiplerini dolanma imkanını vermektedir. Esasen Kanun Koyucu haklı sebeplerin bulunduğu bir durumda pay sahibine "çıkma hakkı", çoğunluğa da sıkıntı yaratan pay sahibini "çıkarma hakkı" vermek istemektedir. Zira uygulamada yaşanan bazı ihtilaflarda "çıkma hakkının" bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Örneğin, bağlı nama yazılı payların bulunduğu bir anonim ortaklıkta payını bağlam sebebiyle satamayan ve fakat bu arada şirketin çoğunluk tarafından kötü yönetilmesi sebebiyle umut ettiği kâr payı kazancını elde edemeyen bir pay sahibine verilebilecek en isabetli çözüm, fesih davası yerine doğrudan "mahkemeye başvurmak suretiyle haklı sebeple çıkma hakkının tanınması"dır.

Haklı sebeple fesih davası üzerinden azınlık pay sahibine çıkma hakkı vermek yerine, acaba bağlı nama yazılı pay sahibine –haklı sebeplerle- ve -%10'luk pay sahibi olma barajı bulunmaksızın- çıkma hakkı tanımak acaba daha pratik, amaca uygun ve isabetli olmaz mıydı?

b) *Üzerinde en çok mutabakat sağlanan çözüm tarzı ise, uygulamadaki ihtilafların çoğunluğunun temelinde yatan sorun olan kâr payı dağıtımıdır.*

Acaba anonim ortaklığın kâr payı dağıtmasını arzu eden bir pay sahibi, haklı sebeple fesih talebinde mi bulunmak zorundadır? Kanaatimizce, bunun yerine pay sahibine –genel kurul tarafından kâr dağıtmama kararı verilmiş olsa bile- belirli şartlar dâhilinde (örneğin, haklı sebep olmaksızın üst üste 5 yıl kâr payı dağıtılmaması durumunda) doğrudan kâr payı dağıtılmasını talep hakkı tanımak daha etkili ve pratik bir çözüm tarzı olmaz mıydı? Ya da TTK'da doğrudan –belirli şartlar dahilinde- kâr payı dağıtım zorunluluğu getirilmesi daha isabetli olmaz mıydı?

c) Azınlık pay sahiplerine, haklarını koruyabilmeleri için etkili bir koruma mekanizması ve dolayısıyla kendini savunma imkanı verilmek isteniyorsa, bunun anonim ortaklığın temel yapısını bozmadan, detaylı ve zorlaştırıcı çözümler üretmeden yapılması gerekmektedir.⁵⁴ Bu çerçevede kanaatimizce Türk Ticaret Kanununda, uygulamada azınlığın uğradığı somut haksızlıkları ve ortaya çıkan somut problemleri bertaraf edecek, somut çözümlerin gösterilmesi gerekmektedir.

4. *Acaba hâkime bu derece geniş takdir yetkisinin tanınması ve özellikle davacının talebi ile bağlı olmaksızın karar verebilme imkânının sağlanması gerçekten isabetli bir çözüm tarzı mıdır?* TTK m.531'e göre açılmış her fesih davasında, hâkime, haklı sebep veya sebeplerin mevcudiyetini araştırmak dışında, somut ihtilafı bertaraf etmesi muhtemel en doğru çözümü bulma görev ve yetkisini vermek, ayrıca taleple bağlı olmaksızın bir anonim ortaklıktaki hukuki ilişkilere ve haklara –müdahale etmesine- izin vermek *kanaatimizce* kesinlikle isabetli değildir.

⁵³ Davanın pay devir sınırlamalarını işlevsiz kalmasına hizmet ettiğine ilişkin görüşü reddeden: *Tekinalp*, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku § 14 Nr.14.13.

⁵⁴ *Böckli* § 16 Nr.202 s.2321.

5. Uygulamada 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte pek çok haklı sebeple fesih davası açıldığı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde de anonim ortaklığın haklı sebeple feshi konusunda farklı fikirlerin tartışılmaya devam edileceği tereddütsüzdür. Ancak Türk mahkemelerinin fesih dışındaki çözümleri ne ölçüde benimseyeceği, özellikle -davacının talebi olmaksızın- bir pay sahibini şirketten çıkarma kararı verip vermeyecekleri ile ilgili yıllarda netlik kazanacaktır.

Ayrıca ilk derece mahkemelerinin feshe karar verirken ve diğer bir çözüm konusunda kullandıkları takdir yetkisinin Yargıtay tarafından denetlenip denetlenmeyeceği hususu da yine cevabını merakla beklediğimiz soru/sorunlardan bir diğeridir. Örneğin, somut bir ihtilafta Eskişehir 2. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin

“...fesih talebine konu olayların yargılama öncesi ve yargılama sırasında da mevcut olduğu, her ne kadar fesih ve tasfiyenin son çare olarak ele alınması gerekirse de ortaklar arasındaki ihtilaflar nedeniyle davacıların şirketten ayrılmalarına karar verilmesinin şirketin devamı yönünden uygun olmayacağı gerekçesiyle...”

davalı anonim ortaklığın haklı sebeple feshine ilişkin verdiği 19/12/2013 tarih ve 2013/144-2013/182 sayılı karar, Yargıtay tarafından

“...haklı nedenlerle fesih koşullarının gerçekleştiği sabit ise de; dosya içerisinde yer alan bilirkişi raporları ve belgelerden aile şirketi vasfındaki davalı şirketin halen elinde bulundurduğu malvarlıklarıyla şirket anasözleşmesinde yer alan amaçları rahatlıkla gerçekleştirebilecek durumda olduğu, davacı ortakların ortaklıktan ayrılması halinde şirket anasözleşmesinde yapılacak değişikliklerle şirketin amaçlarının değiştirilebileceği, esasen davacı ortakların da ortaklıktan çıkmayı isteyip sadece ödenecek pay bedeli hususunda diğer ortaklarla anlaşamadıkları hususu gözetildiğinde şirketin, haklı nedenle feshi yerine davacı ortakların pay bedellerinin taraflarına ödenmesi suretiyle ortaklıktan çıkarılmalarına karar verilmesinin somut olaya uygun olacağı...”

gerekçe gösterilmek suretiyle bozulmuştur.⁵⁵

6. Son olarak ifade edelim ki:

TTK m.531'e dayanan bir dava açıldığında, mahkemece karar verilirken, anonim ortaklığın bir sermaye şirketi olduğu unutulmamalıdır. Fesih davasının amacının azınlığın haklı menfaatlerinin korunması olmakla birlikte, bir anonim ortaklıkta menfaati korunan “tek” topluluğun azınlık olmadığı, azınlık dışında çoğunluk pay sahiplerinin, şirketin ve hatta çalışanların dahi menfaatlerinin de korunmaya layık olduğu dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla menfaatler dengesinin korunması gerekmektedir.

Kanaatimizce, haklı sebeplerle anonim ortaklığın feshi davasında, mahkemenin fesih kararı vermesi ancak son çare olarak mümkün olmalı ve TTK m.531 son derece dikkatli bir şekilde uygulanmalıdır.

⁵⁵ Yarg. 11. HD 2.6.2014, E. 2014/3669 K. 2014/10238 (sinerjias.com.tr; kazancihukuk.com).

Bibliyografya

- Ansay*, Anonim Şirketler Hukuku, 6. bası, Ankara 1982
- Arslanlı/ Domanıç*, Limited Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi-III, İstanbul 1983
- Ayan*, “Yeni Türk Ticaret Kanununda Anonim Şirketin Haklı Sebep Feshi Davası (531. madde)”, *yayın yeri: Legal Hukuk Dergisi*, 2011/ Haziran, Yıl:9, Sayı 102, S.2237-2266
- Böckli*, Schweizer Aktienrecht, 4. Auflage, 2009
- Çamoğlu*, Kollektif Ortaklığın Haklı Sebep Feshi ve Ortağın Haklı Sebep Çıkarılması, 2. bası, İstanbul 2008 [Kollektif Ortaklığın Haklı Sebep Feshi]
- Çamoğlu*, “Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi”, *yayın yeri:Prof. Dr. Yavuz Alangoya için Armağan*, İstanbul 2007, s.667-684 [Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi]
- Çelik*, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’na Göre Anonim Şirketlerin Haklı Sebep Feshi”, *yayın yeri: Batider*, 2009/XXV, S.559-592
- Enderli/ Vogt*, “Die Auflösung einer Aktiengesellschaft aus wichtigen Gründen und die Anordnung einer “anderen sachgemäßen lösung” (Art. 736 Ziff. 4 OR) – Bemerkungen aus Anlass von BGE 136 III 278 ff”, *yayın yeri: recht* 2010 s.238
- Erdem*, Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi (6102 sayılı Yeni TTK. Hükümlerine Göre), İstanbul, 2012
- Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel*, Schweizerisches Aktienrecht, Bern, 1996
- İmregün*, Anonim Ortaklıklar, 4. bası, İstanbul, 1989 [Anonim Ortaklıklar]
- Moroğlu*, “Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması ve Haklı Nedenlerle Fesih”, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, *yayın yeri: Moroğlu, Makaleler*, İstanbul 2010, S.93-107 [Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Korunması]
- Moroğlu*, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (Başlangıç Hükümleri, Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri, Kıymetli Evrak ve Son Hükümler) Değerlendirme ve Öneriler, 7. Baskı, İstanbul 2012 [Türk Ticaret Kanunu]
- Oruç*, “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Anonim Ortaklıktan Haklı Sebep Fesih İstemine Bağlı Çıkarılma”, *Batider* 2011/ XXVII, s.209-233
- Nomer*, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası, İstanbul 2013
- Poroy/ Tekinalp/ Çamoğlu*, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 11. bası, İstanbul 2009 [Tekinalp (Poroy/Çamoğlu) 11. bası]
- Pulaşlı*, Şirketler Hukuku Şerhi, Cilt II, 2. Baskı, Ankara 2014
- Sanwald*, Austritt und Ausschluss aus AG und GmbH, St. Gallen, 2009
- Sumer*, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Anonim Ortaklıkların Haklı Sebep Feshi”, *yayın yeri: Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2010/ XXVIII, S.171- 179
- Şahin*, Anonim Ortaklığın Haklı Sebep Feshi, İstanbul, 2013.
- Tekinalp*, “Türk Ticaret Kanunundaki Boşluk: Anonim Ortaklığın Önemli Sebep Feshi, Çoğunluk Gücünün Kötüye Kullanılmasına Karşı Etkili Bir

Araç”, *yayın yeri*: İktisat ve Maliye Dergisi, 1974/ Kasım, S.321- 326 [Anonim Ortaklığın Önemli Sebeplerle Feshi]

Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, 3. Bası, İstanbul, 2013 [Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku]

Yasaman, “Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi”, *yayın yeri*: İsviçre Borçlar Kanununun İktisabının 80. Yılında İsviçre Borçlar Hukuku’nun Türk Ticaret Hukuku’na Etkileri, İstanbul, 2009, S.713-733 [Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi]

Yıldız, “TTK Tasarısına Göre Anonim Şirketin Haklı Sebeplerle Feshi”, *yayın yeri*: Prof. Dr. Ergon A. Çetingil ve Prof. Dr. Rayegan Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul, 2007, S.1195-1200